

Information about the authors

N. Lysytsya – D. Sc. (Sociology), Professor, Professor of Department of Economics and Marketing of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61116, Ukraine; e-mail: nmva0908@gmail.com).

N. Voitovych – Postgraduate Student of Department of Economics and Marketing of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61116, Ukraine; e-mail: nadi_odintsova@mail.ru).

Інформація про авторів

Лисиця Надія Михайлівна – доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри економіки і маркетингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61116, Україна; e-mail: nmva0908@gmail.com).

Войтович Надія Геннадіївна – аспірант кафедри економіки і маркетингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61116, Україна; e-mail: nadi_odintsova@mail.ru).

Информация об авторах

Лисица Надежда Михайловна – доктор социологических наук, профессор, профессор кафедры экономики и маркетинга Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61116, Украина; e-mail: nmva0908@gmail.com).

Войтович Надежда Геннадьевна – аспирант кафедры экономики и маркетинга Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61116, Украина; e-mail: nadi_odintsova@mail.ru).

Стаття надійшла до ред.
29.08.2016 р

JEL Classification: E24; J21; J64; J65

УДК 331.56(477+4)

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Зайцева І. С.
Бунчикова Т. С.

Анотація. Розглянуто розвиток і формування ринку праці в Україні за період незалежності, який умовно розділено на три етапи: перший етап (1990–2000 рр.) характеризується занепадом економіки; другий етап (2001–2013 рр.) – зростанням економічної стабільності держави, налагодженням взаємозв'язків із країнами Євросоюзу й іншими державами світу, покращенням інвестиційного клімату та створенням нових робочих місць; третій етап (2014–2016 рр.): особливість цього періоду зумовлена політико-економічними змінами, спричиненими анексією Криму та проведенням антитерористичної операції на Сході України. Проведено аналіз зайнятості населення залежно від професій і вікової категорії, а також відповідності між займаною посадою та отриманою освітою серед окремих категорій працівників. Запропоновано шляхи покращення та стабілізації ринку праці в Україні.

Ключові слова: розвиток ринку праці в Україні, економічно активне населення, попит і пропозиція за професійними категоріями, пропозиції стабілізації ринку праці.

РЫНОК ТРУДА В УКРАИНЕ: ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

**Зайцева И. С.
Бунчикова Т. С.**

Аннотация. Рассмотрено развитие и формирование рынка труда в Украине за период независимости, который условно разделен на три этапа: первый этап (1990–2000 гг.) характеризуется упадком экономики; второй этап (2001–2013 гг.) – ростом экономической стабильности государства, налаживанием взаимосвязей со странами Евросоюза и другими государствами мира, улучшением инвестиционного климата и созданием новых рабочих мест; третий этап (2014–2016 гг.): особенность этого периода обусловлена политико-экономическими изменениями, вызванными аннексией Крыма и проведением антитеррористической операции на Востоке Украины. Проведен анализ занятости населения в зависимости от профессий и возрастной категории, а также соответствия между занимаемой должностью и полученным образованием среди отдельных категорий работников. Предложены пути улучшения и стабилизации рынка труда в Украине.

Ключевые слова: развитие рынка труда в Украине, экономически активное население, спрос и предложение по профессиональным категориям, предложения по стабилизации рынка труда.

THE LABOUR MARKET IN UKRAINE: FACTORS OF FORMATION, CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT TRENDS

**I. Zaytseva
T. Bunchykova**

Abstract. The article deals with the development and formation of the labor market in Ukraine during the period of independence, which is conditionally divided into three stages: the first stage (1990-2000) is characterized by decline of the economy; the second stage (2001-2013) – growth of the economic stability of the state, establishment of the relationship with the European Union and other countries of the world, improvement of the investment climate and creation of new jobs; the third stage (2014-2016): the features of this phase are conditioned by the political and economic changes caused by the annexation of the Crimea and carrying out the anti-terrorist operation in the East of Ukraine. There analyzed the population employment depending on professions and age groups, as well as the correspondence between the position and level of education among certain categories of workers. Ways of improvement and stabilization of the labor market in Ukraine are proposed.

Keywords: development of the labor market in Ukraine, economically active population, supply and demand by professional categories, proposals for stabilization of the labor market.

Постановка проблеми. Становлення ринку праці в Україні відбувається під впливом певних факторів: наприклад, розпад Радянського Союзу, внаслідок цього – втрата налагоджених економічних зв'язків, розвиток міжнародних економічних відносин, зміни попиту на ринку праці залежно від рівня економічного розвитку галузей народного господарства. Ситуативний характер ринку праці – одна з характерних особливостей цього сегмента економіки в Україні. Економічна стабільність держави, рівень інтеграції України з країнами Європи та Америки, країнами СНД, стабільний розвиток різних галузей народного господарства – основні чинники, які впливають на стан ринку праці держави.

Аналіз останніх досліджень. Тенденції і фактори розвитку ринку праці в Україні були розглянуті в наукових дослідженнях багатьох українських учених. Цією проблемою займалися Бандур С. І., Барішнікова А. В., Богиня Д. П., Борецька Н. П., Васильченко В. С., Горілий А. Г., Губерна Г. К., Данюк М. В., Дорофійенко В. В., Заставний Ф. Д., Зайцева К. В., Малиновська О. А., Ніколенко Ю. В., Новикова О. Ф., Оніщенко В. П., Петрова І. Л., Петюх В. М. Проблему ринку праці та зайнятості населення в Харківській області за останні роки було розглянуто в статті Тамма А. Є. та Поступної О. В. Протягом вивченого періоду спостерігаються значні коливання економічного стану різних секторів економіки: промисловість, сільське господарство, торгівля та ін. Це певною мірою відображається на зайнятості населення в цих сферах. Характерною рисою ринку праці залишається низький рівень зайнятості молодих спеціалістів як майбутнього потенціалу сталого економічного розвитку держави. Проблемним залишається заохочення молодих спеціалістів для роботи у сфері державних підприємств та організацій. В умовах розширення міжнародних економічних зв'язків необхідне подальше вивчення ринку праці в Україні, на підставі цього – розроблення державних програм із урахуванням міжнародної інтеграції галузей народного господарства.

Мета статті: дослідження розвитку та змін ринку праці України за період незалежності, взаємозв'язку між економічним станом різних галузей народного господарства та формуванням попиту на працівників різних професійних категорій, вивчення рівня зайнятості населення в різних галузях народного господарства за період незалежності України, умовно розділивши розвиток економіки на три періоди: 1991–2000 рр. – період занепаду економіки; 2001–2013 рр. – період зростання, 2014–2016 рр. – період зниження економічного розвитку на фоні анексії Криму та проведення антитерористичної операції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок праці – один із найважливіших і найскладніших елементів економіки будь-якої держави. Ринок праці України постійно змінюється. Динаміка цього сегмента економіки залежить як від внутрішніх факторів, так і від розвитку міжнародних економічних відносин. Основу ринку праці становить людина з її моральними, соціальними та матеріальними потребами. Тому обрана нами тема завжди залишається актуальною і потребує постійної уваги та вивчення.

Держава гарантує право на працю, що передбачено ст. 43 Конституції України та Законом України від 05.07.2012 №5067-VI «Про зайнятість населення». Кожен громадянин України має право на вільний вибір професії, місця, виду діяльності та роду занять, яке забезпечується державою шляхом створення правових, організаційних та економічних умов для такого вибору, а також соціальний захист на випадок безробіття.

Становлення економіки нашої країни можна умовно поділити на три етапи. Перший період (1991–2000 рр.) характеризувався різким спадом виробництва, зменшенням зайнятості населення, погіршенням економічного становища в цілому. Другий період (приблизно 2001–2013 рр.) характеризувався повільним покращенням ситуації: відновлювали виробництво підприємства, запроваджувалися новітні технології, налагоджувались економічні взаємозв'язки з європейськими державами, покращилась інвестиційна політика; створювалися і розвивалися приватні підприємства в сільському господарстві, сфері послуг і торгівлі, підвищувався рівень життя населення. Третій період (починаючи з 2014 року) вкрай відрізнявся від двох попередніх: поряд із підписанням Угоди про асоціацію з ЄС постала проблема анексії Криму та війни на Сході України.

Нестабільність економічної ситуації в Україні з першого дня незалежності нашої держави пояснюється руйнуванням налагоджених торгово-економічних і виробничих відносин між республіками, які входили до складу колишнього СРСР. Найгіршою була ситуація в перехідний період з 1991 по 2000 роки. ВВП в 1990 році складав 167 млрд крб (\$81.46 млрд), а в 2000 році – 170 070 млн грн (\$31.26 млрд) [1]. Динаміку цього показника відображено на рис. 1. Це було зумовлено тим, що внаслідок кризи економічна діяльність держави значно сповільнилася. Країна була не в змозі вирішувати економічні питання, як наслідок – нерациональне ведення економічної політики. Витрати Державного бюджету були набагато більшими за прибутки, тому доводилося брати гроші у кредит. Також внаслідок зменшення надходжень з промисловості та сільського господарства країна опинилася у скрутному становищі.

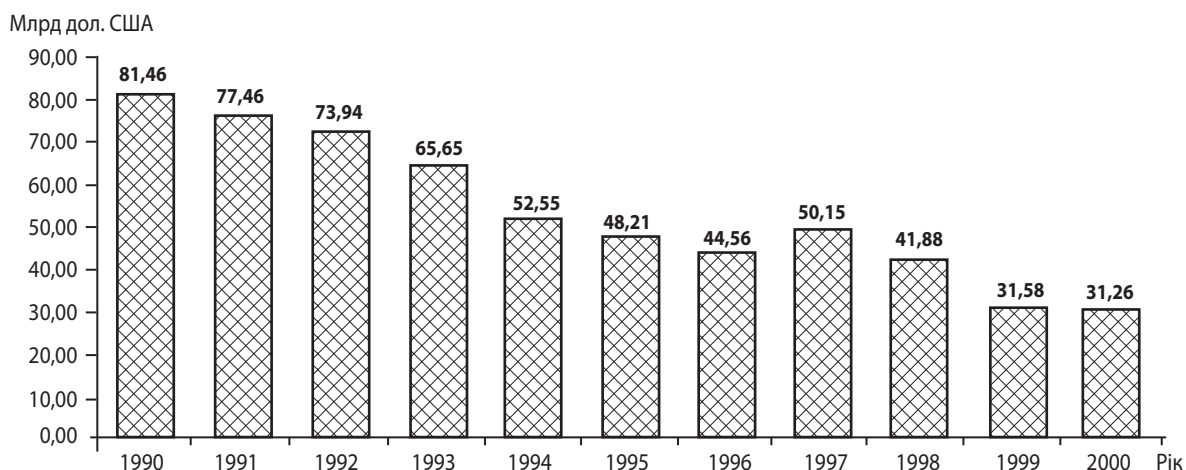

Рис. 1. Динаміка змінення загального ВВП України у 1990–2000 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [1]

У цей період спостерігається спад промислового виробництва. Через недостатню кількість коштів підприємства не мали змоги функціонувати в звичайному режимі, працівників переводили на роботу в умовах скороченого робочого тижня, внаслідок цього нерідко заробітна плата виплачувалася в непо-

вному обсязі або зі значною затримкою. Нерідко єдиним виходом із такої ситуації було закриття підприємства. Швидкими темпами скорочували своє виробництво підприємства в галузях машинобудування, лісовій, деревообробній, целюлозно-паперовій, будівельній, легкій промисловості тощо. В цей період зменшилась зайнятість у промисловості від 39,8 % в 1990 р. до 25,9 % в 2000 р. і зросла зайнятість населення у сфері послуг від 40,2 % до 51,8 % в 2000 р. [2, с. 11]. За даними Державної служби статистики, в період до 2000 р. було створено 217,9 тис. малих підприємств, із них 45,4 % становили підприємства оптової та роздрібною торгівлі. На цих підприємствах було зайнято 7 % економічно активного населення (1709,8 тис. осіб). Загальний обсяг промисловості скоротився на 50 %, особливо це помітно в галузі машинобудування – обсяги продукції зменшились з 30,7 % до 15,1 % та легкої промисловості – з 10,8 % до 1,5 % [4]. Промисловість втратила не тільки некваліфікованих робітників, але й інженерів, економістів і висококваліфікованих робітників.

Деякою мірою кращою ситуація була в аграрному секторі. За рахунок своїх земельних ресурсів Україна могла отримувати невеликий прибуток. Щодо населення в сільській місцевості, то завдяки землі, якою вони володіли і розпоряджалися, їх матеріальне становище було дещо кращим, ніж міських жителів.

За період з 2001 до 2013 року спостерігається економічне зростання України, відновлення промисловості та сільського господарства, розвиток банківської сфери, яка була вже в 2013 році представлена 180 банками [3, с. 148], посилюється розвиток високотехнологічних виробництв. Покращується двостороння торгівля з країнами ЄС, яка зросла в 2010 році на 30 % порівняно з 2001 роком, переважно за рахунок імпорту заліза та сталі (29,5 %), різних видів палива та ресурсів (25,1 %), а також сільськогосподарської продукції (19,4 %) [5]. За період з 2008 до 2013 рр. обсяги промислового та сільськогосподарського виробництва зросли майже вдвічі [5, с. 58]. В цей період в середньому частка в загальному українському експорті складала 30 % до країн ЄС і країн Митного Союзу – 28 % [6, с. 5]. В цілому за період з 2001 до 2013 рр. ВВП зріс на 160 % порівняно з 2000 р. і склав 1454931 млн грн (183310 млн дол) [8, с. 14; 11]. Динаміку змінення ВВП України за 2000–2015 рр. показано на рис. 2.

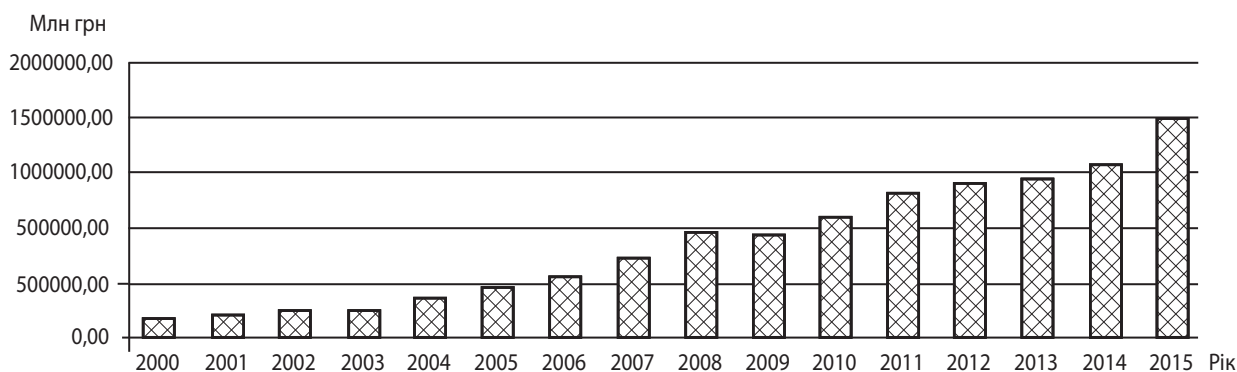

Рис. 2. Динаміка змінення ВВП України за 2000–2015 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [11]

Почав покращуватися інвестиційний клімат в Україні, що дало змогу відновити підприємства важкої промисловості, нарощувати потенціал високотехнологічних підприємств, сільського господарства. Найбільший обсяг іноземних інвестицій спостерігався в 2009 році – 8209,4 млн грн, в 2013 р. обсяг іноземних інвестицій зменшився до 4009,5 млн грн, що обумовлено світовою кризою. І хоча головним інвестором в 2009 р. з часткою 21,6 % стає Кіпр, офшорна зона, вітчизняні підприємці-«тіньовики» намагалися виправити становище на своїх підприємствах [7, с. 88]. За рахунок цих інвестицій підприємці-«тіньовики» змогли втримати робочі місця в той період. Також відзначалося зростання об'ємів виробництва промислової продукції в 1,9 разу та сільськогосподарської продукції в 2,4 разу в період з 2008 до 2013 рр. [5, с. 58].

Таким чином, період економічного підйому держави характеризується розвитком міжнародних економічних зв'язків, соціальних стандартів, стандартів надання медичної допомоги, підвищенням якості освіти, змінами в законодавстві України, внаслідок чого зростала потреба у висококваліфікованих спеціалістах, зріс попит на економістів, фахівців банківської справи, юристів, лікарів, особливо в сільській місцевості, інженерів, фахівців із іноземних мов і перекладачів, спеціалістів ІТ-технологій, менеджерів, спеціалістів аграрного комплексу, зростає потреба у висококваліфікованих робітниках за такими спеціальностями: слюсар, токарь, електрогазозварювальник, водій, робітник із ремонту електричного та медичного обладнання, активно розвивається туристичний бізнес. Дослідження, які були проведені на ринку

праці України, вказують на нерівномірність зайнятості населення по різних галузях, найвищі показники характерні у сфері фінансової діяльності, торгівлі, діяльності готелів і ресторанів. За даними, наведеними у статті Волочко А. С., наприклад, чисельність працюючих в цих сферах в 2007 році зросла більш ніж на 100 %, поряд із цим чисельність зайнятих на промисловості зменшилась [9, с. 59]. За даними Державної служби статистики України, в період з 2002 до 2009 рр. спостерігається зростання попиту на працівників усіх професійних груп.

В 2014–2015 рр. в Україні змінюється економічна ситуація. Такі події, як анексія Криму, проведення антитерористичної операції на Сході України, розірвання багатьох угод з Росією, повільна євроінтеграція нашої держави мали вагомий вплив на економічну стабільність у країні. За даними статистики, за I півріччя 2015 року порівняно з II кварталом 2014 року рівень ВВП знизився на 14,6 % за рахунок падіння промисловості на 19,5 %, зменшення обсягів виробництва у сільському господарстві на 9,3 %, скорочення обсягів експорту товарів на 35,0 % [8, с. 15]. За даними Державної служби статистики за 2014–2015 рр. спостерігається зменшення обсягів промислового виробництва: обсяги промислового виробництва 2014 р. – 912401,03 млн грн, 89,9 % порівняно з 2013 роком, 2015 р. – 793788,9 млн грн, 87,0 % порівняно з 2014 роком. Якщо виробництво в сільському господарстві в 2014 році залишилось майже на рівні 2013 року і склало 251427,2 млн грн, то в 2015 році обсяги виробництва становили 95,2 % від попереднього року, а саме 239467,3 млн грн (дані наведено без урахування АР Крим та окремих територій Донбасу). Динаміку обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції за 2008–2015 рр. показано на рис. 3.

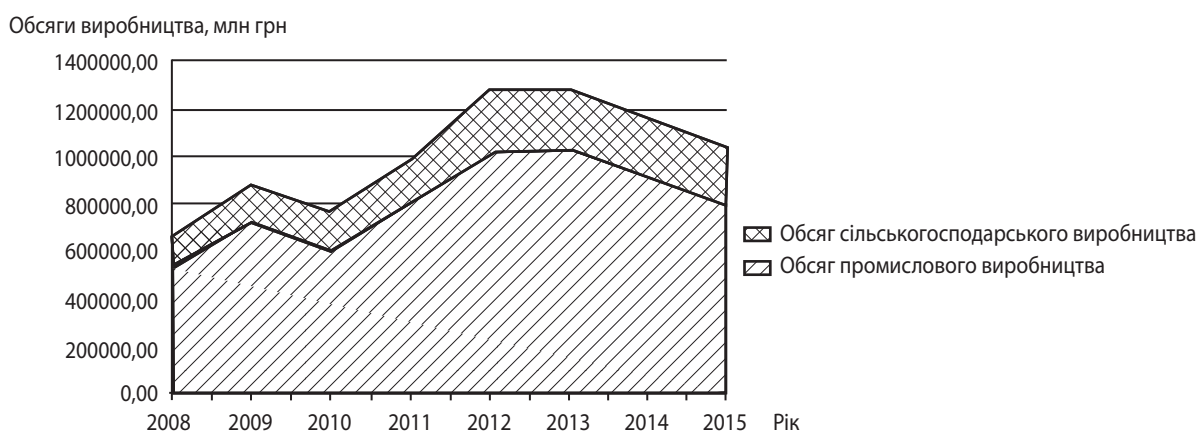

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції за 2008–2015 рр. [4; 5]

Спостерігається значне падіння ВВП порівняно з 2013 роком. Якщо порівнювати ВВП в гривнях, то зазначається зростання з 1566728 млн грн в 2014 році до 1979458 млн грн в 2015 році, але в доларовому еквіваленті ВВП в 2014 році склав 131805 млн дол., а в 2015 році – 90615 млн дол. [11]. За даними Державної служби статистики України, у 2010 році кількість населення, зайнятого економічною діяльністю, становила 19180,2 тис. осіб., у 2015 році цей показник становив 16443,2 тис. осіб, що становить відповідно 58,4 % і 56,7 % економічно активного населення [4].

Порівняно з 2013 роком рівень зайнятості населення знизився на 4 % і становить 56,6 %, причому рівень зайнятого населення у працездатному віці становить всього 64,7 %. По 8 регіонах України, в т.ч. по Харківській області, показники рівня зайнятості перевищують показник по Україні. На кінець 2015 року рівень зайнятості по Харківській області становив 59,3 %. Найвищий рівень зайнятості характерний для вікової категорії від 35 до 49 років [4].

Аналізуючи показники ринку праці в Україні за 2014–2015 рр., слід зазначити значну невідповідність займаних посад отриманій освіті. Наприклад, серед осіб, що мали дипломи (посвідчення) за категоріями: законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі) – відповідно до отриманої освіти працювало 47,2 %, у сфері торгівлі та послуг було зайнято 14 %, а 7,4 % займалися некваліфікованою роботою. Серед професіоналів відповідно до отриманої освіти працювало 52,1 %, на посадах державних службовців, керівників, менеджерів (управителів) працювали 17,1 %, у сфері послуг і торгівлі – 7,8 %, за найпростішими професіями працювало 3,5 %. Серед фахівців, відповідно до отриманої освіти, працювало 38,8 %, у сфері торгівлі – 16,5 %, за найпростішими професіями – 11,7 %. Аналіз відповідності займаних посад отриманій освіті відображено на рис. 4 і рис. 5. Майже чверть зайнятого населення, приблизно 4,5 млн осіб, працює у неформальному секторі, 50 % з них – у сільській місцевості [4].

За статистикою в 2014 році найбільша неформальна зайнятість зареєстрована серед осіб у віці 15–24 років (33,2 %) та 60–70 років (41,1 %). На фоні цього спостерігається збільшення працюючих старших вікових груп, «старіння» робочої сили. Кваліфіковані спеціалісти з України користуються попитом за кордоном за рахунок досить високої кваліфікації, але задовольняючись значно нижчим рівнем оплати праці порівняно з іншими іноземними фахівцями та місцевими жителями. З погіршенням економічної ситуації в Україні, що викликане, перш за все, анексією Криму, воєнними діями на Донбасі, наявністю досить вагомого для держави «тіньового» сегмента в економіці, за останні два роки зросла кількість звільнених із економічних причин – з 22,3 % в 2014 році до 27,8 % в 2015 році. За офіційною статистикою в Україні на 10 вільних робочих місць припадає 189 зареєстрованих безробітних, у тому числі найбільше навантаження зареєстровано по Запорізькій (1846 осіб) та Луганській областях (1400 осіб), найнижчий показник зареєстровано по м. Києву (43 особи). По Харківській області цей показник нижче українського показника і становить 134 особи на 10 вільних робочих місць. За професіями найбільше навантаження спостерігається серед кваліфікованих робітників сільського господарства, лісового господарства, риборозведення та рибальства – 740 осіб на 10 місць, серед категорії законодавці, вищі державні службовці, менеджери (управителі) – 352 особи на 10 вільних місць. Найменший показник серед кваліфікованих робітників з інструментом – 94 особи на 10 вільних робочих місць. Скоротилися вакантні місця для фахівців із юридичною освітою, перекладачів, менеджерів, журналістів, знизився попит на робітників сільського та лісового господарства, технічних службовців, робітників із обслуговування, експлуатації устаткування та машин. В цей період залишається високим попит на фахівців з ІТ-технологій і фахівців з розвитку комп'ютерних мереж, інженерів, залишається незмінним протягом останніх років попит на працівників торгівлі та сфери послуг. В сучасних умовах – умовах кризи – зростає попит на професіоналів, які могли б суміщати декілька професій, наприклад економістів, менеджерів, спеціалістів ІТ-технологій зі знанням іноземної мови на рівні перекладачів, фахівців-аналітиків. Із підписанням угоди про співпрацю з ЄС постає необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців із дипломами міжнародного визнання. За останні два роки, за різними даними, за межі України виїхало близько 1 млн осіб. Всього ж у різних країнах світу працюють від 4 до 8 млн осіб [4].

Рис. 4. Аналіз відповідності займаних посад отриманій освіті, 2014 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [4]

За 6 місяців 2016 року, порівняно з відповідним періодом 2015 року, спостерігається незначне зменшення економічно активного населення у віці 15–70 років, в тому числі серед осіб працездатного віку. Майже на рівні минулого року залишилась зайнятість населення працездатного віку: 6 місяців 2016 р. – 15582,8 тис. осіб, 6 місяців 2015 р. – 15710,0 тис. осіб [4]. За даними Державної служби статистики, за останні півтора роки спостерігається певна стабільність на ринку праці щодо зайнятості економічно активного населення віком 15–70 років і коливається в межах 56,2–56,5 %, серед осіб працездатного віку цей показник становить 64–64,4 %. Незначне зниження в межах до 1 % характерне для 6 місяців 2016 року. Але в різних регіонах цей показник відрізняється від середнього показника по Україні. Для Харківської області та м. Києва характерно постійне перевищення рівня зайнятості населення. Наприклад, серед осіб працездатного віку по Харківській області цей показник становить 69,5 % (6 місяців 2015 року – 68,3 %), по м. Києву – 69,0 %. Порівняно з відповідним періодом 2015 р. спостерігається зростання рівня зайнятості

в Хмельницькій та Чернівецькій областях у межах до 2%. У той же час у Дніпропетровській області спостерігається зменшення зайнятості серед осіб працездатного віку – з 72,1% до 68,8%. Необхідно зазначити зменшення навантаження на 10 вакансій зареєстрованих безробітних – зі 162 до 95 осіб, як показано в табл. 1 [4]. В основному це стало можливим за рахунок категорій «технічні працівники», «найпростіші професії», значно менше це стосується фахівців, працівників сфери торгівлі та послуг, кваліфікованих робітників із інструментом. Слід зазначити, що в Україні існує практика звільнення працівників сільськогосподарства по закінченні польових робіт, приблизно це припадає на листопад, та поновлення їх на робочих місцях у березні наступного року. Це є одним із чинників, що також вплинув на зниження рівня навантаження безробітних на кількість вакантних посад.

Рис. 5. Аналіз відповідності займаних посад отриманій освіті, 2015 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [4]

Таблиця 1

Попит та пропозиція робочої сили у 2016 році (на кінець звітного періоду)

Місяць	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис. осіб	Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), осіб
Січень	508,6	31,3	162
Лютий	508,2	38,9	131
Березень	467,5	49,9	94
Квітень	434,7	39,6	110
Травень	416,4	45,3	92
Червень	388,9	40,8	95

Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: сформовано авторами за даними Державної служби статистики України

Залишається напруженою ситуація щодо працевлаштування таких категорій, як законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі) та професіонали. Особливо це стосується категорії законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі): якщо за 6 місяців 2015 року показник становив 182 безробітні особи на 10 вакансій, то за 6 місяців 2016 року він зріс до 234 осіб. Позитивна динаміка щодо навантаження кількості безробітних на 10 вакансій спостерігається по Волинській, Сумській, Харківській, Івано-Франківській, Черкаській областях. Значне зростання зареєстровано в Донецькій, Вінницькій, Чернівецькій областях [4].

Висновки. Таким чином, ринок праці в Україні за період незалежності в цілому має певні особливості, на які впливають, перш за все, події на території держави і зовнішньоекономічні чинники. Особливо це характерно для двох періодів: 1991–2000 рр. та 2014–2016 рр. Більш якісний і стабільний характер ринку праці спостерігається в 2001–2013 рр., що зумовлено відновленням промисловості, торгово-економічних зв'язків з країнами СНД та країнами Європи, покращенням інвестиційного клімату. Одним із факторів, що позитивно вплинув на ринок праці, є наявність державних цільових програм соціально-економічного розвитку в цілому й окремо по різних галузях народного господарства, більшість яких діяла до 2011–2013 рр. Аналіз статистичних даних, наведених у статті, показав, що найвищий рівень зайнятості населення України стабільно реєструється у віковій групі 30–49 років і коливається в межах 78–80 %. Це пояснюється наявністю досвіду роботи, стабілізацією соціально-побутових умов проживання, наслідком чого є зниження міграції. Також характерним для українського ринку праці є стабільно низький рівень зайнятості у віковій групі 15–24 роки, хоча спостерігається певне зростання за останні 10 років – з 14,9 % до 23,1 %. Це зумовлено тим, що молодь у такому віці навчається, а молоді фахівці без досвіду роботи не мають стійких конкурентних переваг на ринку праці. Нестабільність розвитку економіки призвела до значної невідповідності працевлаштування осіб відповідно до отриманої професії.

Руїнація професійно-технічної освіти призвела до втрати висококваліфікованих робітників, серед цієї категорії працюючих – найбільші прояви «старіння» наявних робочих сил і відсутності підготовленої молоді.

Недостатнє фінансування власної наукової бази, високий рівень «тіньової» економіки, низький попит на молодих спеціалістів без досвіду роботи та відсутність гарантій працевлаштування молодих спеціалістів, відтік висококваліфікованих кадрів за кордон, низькі заробітні плати є характерними рисами ринку праці за останні два роки.

Найбільш ефективним методом вирішення проблеми розвитку ринку праці в Україні може стати програма соціально-економічного розвитку держави, комплексні програми розвитку внутрішнього виробництва: промисловості, агропромислового комплексу, рибного господарства, житлово-комунального господарства, інфраструктури, зовнішньоекономічної діяльності, науки й освіти, охорони здоров'я. Розробка державних програм із залученням до їх реалізації студентської молоді, розробка та підтримка навчальних програм із залученням міжнародних фахівців, наприклад, у вигляді відеолекцій, відеосемінарів, подальший розвиток професійно-технічного навчання, розширення практичних занять на підприємствах і в установах сприятиме підвищенню можливостей працевлаштування молоді та зменшенню відтоку талановитої молоді за кордон. Підвищення доступності стажування за кордоном сприятиме якісним змінам внутрішнього ринку праці. Важливою умовою для стабілізації ринку праці в Україні є соціальний захист працюючих, підтримка молодих фахівців, підвищення заробітних плат, впровадження різноманітних бонусів і стимулів для підвищення продуктивності праці. На фоні інтеграції України в міжнародну економічну систему, підвищення конкурентоспроможності виробництва, послуг особливо необхідним для держави постає підтримка молодих спеціалістів з урахуванням міжнародного досвіду розвитку ринку праці.

Література: 1. Україна в цифрах – статистика економіки України // Державна служба статистики: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Хандріх Л. Реформа ринку праці та економічне зростання в Україні: механізми взаємозв'язку та економічна політика. 2004. 331 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/Books/14_Labour_market/14_book_2004_Labour%20Market_ukr.pdf. 3. Тригуб О. В., Ільченко С. А. Фінансова криза як стимул до консолідації банківської системи. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 23. № 1. С. 145–152. 4. Державна служба статистики: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Зайцева І. С., Коцюба О. В. Банки як основні суб'єкти інвестиційної діяльності. *Бізнес Інформ*. 2013. № 10. С. 55–59. 6. Наслідки створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Кількісна оцінка за допомогою прикладної моделі загальної рівноваги/під ред. І. Бураковського, В., Мовчан. URL: http://www.ier.com.ua/files/Books/Consequences_Ukraine_EU_book.pdf. 7. Зайцева І. С., Коцюба О. В. Аналіз інвестиційної привабливості України в сучасних умовах. *Бізнес Інформ*. 2014. № 9. С. 87–91. 8. Цілі розвитку тисячоліття. Україна: 2000–2015: Національна доповідь. 2015. 125 с. URL: http://www.un.org.ua/images/stories/docs/2015_MDGs_Ukraine_Report_ukr.pdf. 9. Волочко А. С. Аналіз особливостей функціонування вітчизняного ринку праці в умовах євроінтеграції. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2013. Т. 18. Вип. 1/1. С. 58–62. 10. Оцінка попиту на професії, які затребувані на ринку праці. Результати дослідження в рамках проекту «Економічне та соціальне відновлення Донбасу»/підготовано Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Програмою Розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Уряду Японії. Вересень-жовтень 2015. URL: http://ipq.org.ua/upload/files/files/06_Biblioteka/03_Anal%D1%96tichn%D1%96%20mater%D1%96ali/2015.12.22_Popyt_na_professii/Report_Employment_KIIS_final_ukr.pdf. 11. Минфин: финансовый портал. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>. 12. Олісевич М. О., Антоняк-Бабіш М. Р. Проблеми регіональної нерівномірності зайнятості в контексті європейської економічної інтеграції України. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3–4 (2). С. 46–50.

References: 1. Ukraina v tsyfrakh – statystyka ekonomiky Ukrainy // Derzhavna sluzhba statystyky: ofits. sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Khandrikh L. Reforma rynku pratsi ta ekonomichne zrostantia v Ukraini: mekhanizmy vzaiemozviazku ta ekonomichna polityka. 2004. 331 p. URL: http://www.ier.com.ua/files/Books/14_Labour_market/14_book_2004_Labour%20Market_ukr.pdf. 3. Tryhub O. V., Ilchenko S. A. *Finansova kryza yak stymul do konsolidatsii bankivskoi systemy* [The Financial Crisis as the Impetus for Consolidating the Banking System]. *Ekonomichnyi analiz*. 2016. Vol. 23. No. 1. P. 145–152. 4. Derzhavna sluzhba statystyky: ofits. sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Zaitseva I. S., Kotsiuba O. V. *Banky yak osnovni subiekty investytsiinoi diialnosti* [Banks as Main Subjects of Investment Activities]. *Biznes Inform*. 2013. No. 10. P. 55–59. 6. Naslidky stvorennia pohlyblenoi ta vseokhopliuichoï zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta YeS. Kilksna otsinka za dopomohoiu prykladnoi modeli zahalnoi rivnovahy/pid red. I. Burakovskoho, V. Movchan. URL: http://www.ier.com.ua/files/Books/Consequences_Ukraine_EU_book.pdf/. 7. Zaitseva I. S., Kotsiuba O. V. *Analiz investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy v suchasnykh umovakh* [Analysis of Investment Attractiveness of Ukraine in Modern Conditions]. *Biznes Inform*. 2014. No. 9. P. 87–91. 8. Tsili rozvytku tysiacholittia. Ukraina: 2000–2015: Natsionalna dopovid. 2015. 125 p. URL: http://www.un.org.ua/images/stories/docs/2015_MDGs_Ukraine_Report_ukr.pdf. 9. Volochko A. S. *Analiz osoblyvostei funktsionuvannia vitchyznianoho rynku pratsi v umovakh yevrointehratsii* [The Analysis of Peculiarities of Functioning of the Domestic Labour Market in Conditions of European Integration]. *Visnyk ONU im. I. I. Mechnykova*. 2013. Vol. 18. Issue 1/1. P. 58–62. 10. Otsinka popytu na profesii, yaki zatrebuvani na rynku pratsi. Rezultaty doslidzhennia v ramkakh proektu «Ekonomichne ta sotsialne vidnovlennia Donbasu»/pidhotovano Kyivskym mizhnarodnym instytutom sotsiologii na zamovlennia Prohramoiu Rozvytku OON v Ukraini za finansovoi pidtrymky Uriadu Yaponii. Veresen - zhovten 2015. URL: http://ipq.org.ua/upload/files/files/06_Biblioteka/03_Anal%D1%96tichn%D1%96%20mater%D1%96ali/2015.12.22_Popyt_na_professii/Report_Employment_KIIS_final_ukr.pdf. 11. Minfin: finansovyy portal. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>. 12. Oliskevych M. O., Antoniak-Babish M. R. *Problemy rehionalnoi nerivnomirnosti zainiatosti v konteksti yevropeiskoi ekonomichnoi intehratsii Ukrainy* [The Problems of Uneven Regional Employment in the Context of European Economic Integration of Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*. 2015. No. 3–4 (2). P. 46–50.

Інформація про авторів

Зайцева Ірина Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри політичної економії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61116, Україна).

Бунчикова Тетяна Сергіївна – студент факультету міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61116, Україна; e-mail: tbunchikowa991223@gmail.com).

Информация об авторах

Зайцева Ирина Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры политической экономики Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61116, Украина).

Бунчикова Татьяна Сергеевна – студент факультета международных экономических отношений Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61116, Украина; e-mail: tbunchikowa991223@gmail.com).

Information about the authors

I. Zaytseva – Ph.D. (Economics), Associate Professor of Department of Political Economy of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine).

T. Bunchykova – Student of Faculty of International Economic Relations of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine; e-mail: tbunchikowa991223@gmail.com).

Стаття надійшла до ред.
30. 08.2016 р.